

УДК 347.633

Журило Сергій Сергійович,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ УСИНОВЛЕННЯ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. Україна є правовою державою, яка гарантує захист і реалізацію основоположних прав і свобод людини, її соціальну захищеність. Особливої актуальності у зв'язку з цим набувають належна охорона і захист інтересів дітей, адже дитинство є найважливішим періодом в житті людини. Саме в дитинстві відбувається формування людини фізично, психічно, інтелектуально, набуваються всі необхідні знання, вміння і навички. Підписання Конвенції про права дитини (1989 р.) означає для України визнання пріоритетності сімейних форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, над поширеною тривалий час практикою передачі дітей на виховання до державних установ.

Усиновлення сьогодні є складною правовою категорією, його специфічність полягає в і в психологічних моментах, адже мова йде, з одного боку, про майбутнє дитини, її адаптацію в сім'ї усиновлювачів, а з іншого – про розуміння усиновлювачами майбутніх складностей щодо виховання дитини, взаємопорозуміння її з членами нової сім'ї тощо.

Інформаційні технології сьогодні розвиваються досить швидко та застосовуються у всіх сферах нашого життя. Не є виключенням і застосування різного роду електронних баз даних, обробки та використання інформації державними органами. Зокрема, даний процес стосується і процесу усиновлення, що має велике практичне значення з огляду на необхідність забезпечення достовірності такої інформації, безпеки її використання та охорони від порушників, які можуть її викривити або знищити.

Стан дослідження теми. Серед цивілістів, які приділяли увагу різним аспектам усиновлення, слід назвати М.М. Агаркова, С.М. Братуся, Я.Р. Веберса, Ю.С. Гамбарова, Н.Л. Дювернуа, І.В. Жилінкову, Л.М. Зілковську, К.Д. Кавеліна, О.О. Красавчикова, М.С. Малєїна, Г.К. Матвєєва Д.І. Мейєра, В.І. Сінайського, Г.Ф. Шершеневича

та ін. Однак, дослідженням аспектів застосування інформаційних технологій в процесі усиновлення, майже ніхто не займався.

Метою статті є аналіз інформаційних технологій, які застосовуються сьогодні в процесі усиновлення, перспективи розвитку такого застосування та вирішення проблем, які виникають при застосуванні інформаційних технологій в процесі усиновлення.

Виклад основного матеріалу. Діючі СК України та ЦПК України розглядають усиновлення, як таке що має відбуватися виключно в інтересах дитини. Так, процес усиновлення дитини супроводжується послідовністю виконання певних дій, які являють собою відповідні етапи усиновлення, а саме: 1) початковий етап (або підготовчий); 2) подача заяви про усиновлення; 3) фактичне юридичне усиновлення (судовий розгляд, внесення змін в актовий запис, постановка на облік в консульстві тощо).

«Початковий» (або попередній) етап усиновлення має складатися з відповідних стадій, що дає змогу оцінити свої власні дії, відповідність сподівань своїм реальним можливостям (у першу чергу особистого характеру) і, як наслідок, впевнитись у бажанні усиновити дитину, або змінити свої наміри і відмовитися від усиновлення. Зокрема, виділяють такі стадії: 1) подання «попередньої заяви про усиновлення»; 2) отримання всієї інформації про дитину, яка є у розпорядженні установ та органів, що відповідають за проведення усиновлення, а також надання можливості спостереження за дитиною без спілкування; 3) надання можливості безпосереднього спілкування з дитиною в умовах закладів, де вони перебувають, а за можливості – і право на спілкування та побачення з дитиною за межами таких закладів, але з обов'язковою присутністю представників таких закладів чи установ; 4) збирання уповноваженими державою органами опіки та піклування достовірної та вичерпної інформації

щодо особистості майбутнього усиновлювача щодо його психічної, юридичної, матеріальної, моральної тощо відповідності; 5) надання права на тимчасове проживання дитини у сім'ї майбутнього усиновлювача під час канікул, святкових або вихідних днів [1, с. 152-153].

Відповідно до ст. ст. 208, 214 СК України [2] усиновленою може бути дитина, яка перебуває на обліку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, що можуть бути усиновлені, передані під опіку, піклування чи на виховання в сім'ї громадян. Порядок здійснення централізованого обліку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які можуть бути усиновлені, передані під опіку, піклування чи на виховання в сім'ї громадян, та порядок передачі дітей на усиновлення встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Так, згідно до п. 3 Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 08.10.2008 р. № 905 [3] (далі – Постанова) облік дітей, які можуть бути усиновлені (далі – облік), здійснюється службами у справах дітей районних, районних у м. Києві та Севастополі держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах рад за місцем походження дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, уповноваженим органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань дітей, службами у справах дітей обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій та Мінсоцполітики.

Згідно статті 13 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [4] служба у справах дітей забезпечує створення і ведення банку даних про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Порядок ведення банку даних про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики з питань сім'ї та дітей. Банк даних про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, формується на підставі даних обліково-статистичних карток, порядок ведення та використання яких визначається відповідно до законодавства.

Пунктом 8 Постанови визначено, що у день взяття дитини на місцевий облік служба у справах дітей складає обліково-статистичну картку – соціальний паспорт дитини в Єдиному електронному банку даних про дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних

батьків, батьків-вихователів (далі – Єдиний банк даних).

Пунктом 2 Порядку ведення банку даних про дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів, затвердженого наказом Міністерства соціальної політики України [5] від 28.12.2015 р. № 1256 встановлено, що Банк даних про дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів ведеться в Єдиній інформаційно-аналітичній системі «Діти».

Єдина інформаційно-аналітична система «Діти» (далі – ЄІАС «Діти») – єдина організаційно-технічна, інформаційно-аналітична система, призначена для накопичення, зберігання, обліку, пошуку та використання даних про дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, кандидатів в усиновлювачі, опікуни, піклувальники, прийомні батьки, батьки-вихователі та усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів.

Так, відомості до Банку даних вносять користувачі, які отримали право на здійснення таких дій, відповідно до заявки на реєстрацію користувача Банку даних і надання прав доступу до інформаційних ресурсів Банку даних.

Вказана електронна система запрацювала на підставі наказу Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 28.04.2007 р. № 1386 «Про ведення Єдиного електронного банку даних дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, і громадян, які бажають взяти їх на виховання, та Єдиного електронного банку даних дітей, які опинились у складних життєвих обставинах» [6]. Вказаним наказом введені рівні доступу операторів Єдиного банку даних: оператор місцевого, регіонального, державного рівнів. Захист інформації Єдиного банку даних забезпечувався такими заходами: ідентифікація операторів Єдиного банку даних за допомогою індивідуального реєстраційного імені та пароля; обмеження прав операторів Єдиного банку даних на роботу з Єдиним банком даних відповідно до наданих їм повноважень з урахуванням служби у справах дітей та рівня оператора; автоматичний запис аудиту сеансів роботи операторів з Єдиним банком даних; автоматичний запис аудиту зміни операторами ключових даних Єдиного банку даних. Підключення операторів до Єдиного банку даних виконується Державним департаментом з усиновлення та захисту прав дитини після отримання письмової заявки, підписаної

керівником служби у справах дітей. Розголошення параметрів підключення до банку даних співробітниками служб у справах дітей не дозволяється. Перед звільненням оператора банку даних з служби у справах дітей або переводом на іншу посаду керівник відповідної служби у справах дітей має направити в Державний департамент з усиновлення та захисту прав дитини заявку на зміну/припинення повноважень оператора банку даних.

Вказаний наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 28.04.2007р. № 1386 втратив чинність на підставі наказу Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 18.11.2008 р. № 4580, яким покладені на Державний департамент з усиновлення та захисту прав дитини підтримання функціонування Єдиного банку даних; відповідальність за здійснення заходів із захисту інформації при роботі операторів державного рівня з Єдиним банком даних; відповідальність за захист інформації Єдиного банку даних [7].

Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 18.11.2008 № 4580 також втратив чинність на підставі наказу Міністерства соціальної політики України [8] від 28.12.2015 р. № 1256. Однак, останній наказ не містить в собі інформацію про заходи захисту інформації в Єдиному банку даних та забезпечення безпеки доступу операторів до системи.

Зазначено лише, що міністерство забезпечує захист інформації та вживає заходів із організації роботи, пов'язаної із захистом персональних даних, при їх обробці в Банку даних відповідно до нормативно-правових актів у сфері захисту інформації та персональних даних. Вказаний захід регламентовано наказом Міністерства соціальної політики України від 01.07.2016р. № 717 «Про затвердження Порядку обробки персональних даних у базі персональних даних і в Єдиній інформаційно-аналітичній системі «Діти» [9], який зазначає, що захист персональних даних в ЄІАС «Діти» здійснюється шляхом створення та забезпечення функціонування комплексної системи захисту інформації з підтвердженою відповідністю.

Таким чином, Єдина інформаційно-аналітична система «Діти» функціонує на підставі вищевказаних нормативно-правових актів та засіб ідентифікації особи при доступі до системи являє собою індивідуальне реєстраційне ім'я (внесене у зашифрованому вигляді на матеріальний електронний носій) та пароль відповідно до наданих повноважень з урахуванням рівня служби у справах дітей та оператора. Вказане підтверджується рішенням Перемишлянської районної ради від 26.01.2016 р. №50 Про затвердження районної програми за-

ходів щодо забезпечення введення в промислову експлуатацію Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Діти» у Перемишлянському районі на 2016-2017 роки [10]. Так Рішенням визначено технічне завдання для введення в промислову експлуатацію ЄІАС «Діти»: придбання комп'ютера; встановлення на комп'ютерах користувачів ЄІАС «Діти» ліцензійної операційної системи MS Windows XP Professional; ліцензійного офісного пакету Microsoft Office; антивірусної програми; встановлення блоку безперебійного живлення на ПК та мережевому обладнанні, задіяному в ЄІАС; встановлення автоматичної установки охоронної сигналізації та інші, не пов'язані з інформаційною безпекою заходи.

З урахуванням викладеного, зазначимо, що в еру стрімкого зростання інформаційних технологій, засобів захисту ідентифікації особи, для уникнення входу в систему сторонніх осіб, вищенаведені засоби доступу в систему ЄІАС «Діти» є ненадійними та ставлять під загрозу витоку персональних даних дітей, які стоять на обліку в усиновлення та можливого використання її процесі незаконного посередництва при усиновленні та можливої торгівлі дітьми.

Тому виникає потреба у застосуванні більш ефективних, прогресивних та сучасних методів захисту інформації, ідентифікації особи та контролю внесення даних. Так можливе удосконалення системи захисту вже діючими, працюючими в державних реєстрах засобами захисту: використання електронного цифрового підпису (ЕЦП). Це вид електронного підпису, отриманого за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача. Ступінь захисту та довіри визначається процедурою накладення електронного цифрового підпису за допомогою особистого ключа та перевіркою його за допомогою відкритого ключа [11]. Крім того, можливе використання захищених носіїв ключової інформації особистих ключів типу «Кристал-1», «Алмаз-1К», «SecureToken-337К» (матеріальні носії, які містять додатковий програмний захист), що підвищують захищеність ЕЦП.

ЕЦП використовують у своїй професійній діяльності державні реєстратори, нотаріуси при здійсненні державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців.

Також можливе введення і системи захисту, яка тільки набирає обертів в Україні, в тому числі державних реєстрах, банках даних, як державних, та і приватних структур – системи блокчейну, який являє собою розподілений публічний реєстр,

заснований на сучасних криптографічних алгоритмах, що містить базу даних про всі раніше здійснені операції, носить децентралізований характер. Зокрема, дана система завдяки своїм особливим правилам функціонування, виключає крадіжку, шахрайство, порушення майнових прав тощо. Зокрема, дана технологія буде використовуватися при роботі з державним земельним кадастром, про що підписано відповідний меморандум. А це, в свою чергу, свідчить про готовність державних

органів працювати за новими технологіями і довіряти їм.

Висновок. Розуміючи важливість захисту персональних даних дітей, які стоять на обліку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які можуть бути усиновлені, передані під опіку, піклування чи на виховання в сім'ї громадян, досить правильним було б розглянути питання про застосування системи блокчейну в Єдиній інформаційно-аналітичній системі «Діти».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Журило С.С. Регулювання усиновлення дітей-громадян України іноземними громадянами: питання теорії та практики : моногр. / С.С. Журило. – Одеса, 2016. – 290 с.
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
3. Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.2008 р. № 905. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF>
4. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005 р. № 2342-IV. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2342-15>
5. Порядок ведення банку даних про дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів : наказ Міністерства соціальної політики України від 28.12.2015 р. № 1256. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0380-16/>
6. Про ведення Єдиного електронного банку даних дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, і громадян, які бажають взяти їх на виховання, та Єдиного електронного банку даних дітей, які опинились у складних життєвих обставинах : Наказу Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 28.04.2007 р. № 1386 (втратив чинність). – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0582-07>
7. Про єдину електронну систему обліку дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, та осіб, які бажають взяти їх на виховання : наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 18.11.2008 р. № 4580 (втратив чинність). – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1200-08>
8. Про ведення банку даних про дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів : наказ Міністерства соціальної політики України від 28.12.2015 р. № 1256. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0380-16/>
9. Про затвердження Порядку обробки персональних даних у базі персональних даних і в Єдиній інформаційно-аналітичній системі «Діти» : наказ Міністерства соціальної політики України від 01.07.2016р. № 717. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0982-16>
10. Про затвердження районної програми заходів щодо забезпечення введення в промислову експлуатацію Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Діти» у Перемишлянському районі на 2016-2017 роки : Рішення Перемишлянської районної ради від 26.01.2016 р. № 50. – Режим доступу : https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwj58cqvIM_UAhVGQZ0KQSNALQQFghFMAU&url=http%3A%2F%2Fwww.peremyslrada.gov.ua%2Fdoc%2FRishenya%252050%2520VII%2520sklykanya.doc&usq=AFQjCNFbOLrZZuPLH5qf5IQMQD3RiOZ2PA&sig2=V2sr uFe0EL30S4bx1S9cRw
11. Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22.05.2003 № 852-IV. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/852-15>

Журило Сергій Сергійович

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ УСИНОВЛЕННЯ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Стаття присвячена аналізу проблем, які можуть виникати при використанні інформаційних технологій в процесі усиновлення, можливим шляхам захисту інформації, забезпечення її достовірності та тенденціям розвитку використання новітніх технологічних досягнень, які можуть бути запроваджені державою задля забезпечення ефективності та оперативності обробки інформації службою у справах дітей, в тому числі при веденні банку даних про дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів.

Ключові слова: усиновлення, дитина, банк даних, інформація, служба у справах дітей.

Журило Сергей Сергеевич

**ПРИМЕНЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ УСЫНОВЛЕНИЯ:
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ**

Статья посвящена анализу проблем, которые могут возникать при использовании информационных технологий в процессе усыновления, возможным путям защиты информации, обеспечения ее достоверности и тенденциям развития использования новейших технологических достижений, которые могут быть применены государством для обеспечения эффективности и оперативности обработки информации службой по делам детей, в том числе при ведении банка данных о детях-сиротах, детях, лишенных родительской опеки, и семьи потенциальных усыновителей, опекунов, попечителей, приемных родителей, родителей-воспитателей.

Ключевые слова: усыновление, ребенок, банк данных, информация, служба по делам детей.

Zhurylo Sergey Sergeevych

**THE APPLICATION OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF ADOPTION: PERSPECTIVES OF
DEVELOPMENT**

The article analyzes the problems that may arise when using information technology in the adoption process, possible ways of protection of information, ensuring its accuracy and trends of the use of the latest technological advances that can be introduced by the state to ensure the effectiveness and efficiency of information processing service in affairs of children, including the maintenance of databank on children-orphans and children deprived of parental care, and families of potential adoptive parents, guardians, adoptive parents, foster parents.

Keywords: adoption, child, databank, information, service for children.